

Språklig anpassning och kontakt.
Språkvärdering, språkplanering
och språkvård

Ellen Breitholtz
SIS ht 2007

Ackommodation

- ☉ Kommunikativ anpassning till dem man kommunicerar med
- ☉ kan vara
 - ☉ konvergent = närmande
 - ☉ divergent = fjärmande

☉ Ackommodation gäller alla aspekter av språket:

☉ kroppsspråk

☉ röstbehandling

☉ taltempo

☉ ordval

☉ uttal

☉ syntax

Akkommodationsteori

- Konvergent akkommodation kan ske uppåt eller nedåt, med avseende på de inblandades status.
- Graden av anpassning beskrivs som antingen fullständig eller partiell.
- Om en kommunikator anpassar sig till en annan fast överdriver, kallas det hyperkorrektion.

- ✦ Man talar också om att konvergent ackommodation kan vara symmetrisk eller asymmetrisk, d v s båda samtalsdeltagarna anpassar sig lika mycket, eller en anpassar sig mer än den andra.

- ✦ Också detta har ofta att göra med deltagarnas status:
 - ⦿ Alla pratar som den tuffaste killen i klassen

 - ⦿ Försäljare anpassar sig till kundens sätt att tala

Varför anpassar man sig?

- Enl. AT: Individer och grupper har mer eller mindre omedvetna behov av integration och identifikation;
- Ökad likhet ger upphov till större förståelse, engagemang, attraktion, etc.

Fyra typer av fall där ackommodation kan uppfattas negativt

- ⦿ När anpassningen rör sig bortom en norm som anses passande i situationen
- ⦿ När anpassningen verkar förknippad med "dunkla avsikter"
- ⦿ När anpassningen uppfattas som ett svek mot den egna gruppens identitet
- ⦿ När mottagaren tycker att graden av anpassning är överdriven (tex "foreigner talk")

Språk i kontakt

- ✦ Ackommodation kan ske också mellan språkliga grupper
- ✦ Lingua franca: Ett språk som ej talas som förstaspråk av någon talare men som båda kan använda hjälpligt.
 - ☉ mandarin, engelska, arabiska, hindi, swahili
 - ☉ Förr: Latin, italienska, franska, tyska esperanto

Pidginspråk

- Under vissa förutsättningar, t ex när det inte finns något språk som kan fungera som lingua franca, utvecklas ett slags hjälpspråk, ett pidginspråk.
- Pidginspråk har främst använts i samband med handel mellan länder, de olika etymologier som förekommer har också med handel att göra.

Exempel på Pidginspråk

- Russenorsk: Utvecklades under 1700-talet av norska och ryska handelsmän. Dog ut i och med oktoberrevolutionen 1917, då handelsförbindelserna upphörde.
- Pidginspråk uppstod även bland slavar i amerikanska södern, slavarerna kunde inte engelska eller franska, och hade dessutom olika modersmål sinsemellan. De hämtade oftast det mesta av orden från de europeiska språken, man talar därför om t ex engelskbaserad pidgin.

Pidginspråks utveckling

- I början:

- Enkel grammatisk struktur

- Inga ändelser eller prepositioner

- Inga "undantag"

- "Maktspråket" brukar ha störst inflytande på ordförrådet, medan grammatisk struktur hämtas från lokala språk.

Exempel från russenorsk

• Tvoja net bra man

Du är inte en bra man

• Den gammel uri, den mere bra, den på moja

Den gamla uri, den är bäst, den är till mig

Varför forska om pidginspråk?

- ① Pidginspråk används i begränsade situationer där de är mer lämpade, eftersom de är speciellt anpassade för den specifika kontexten
- ② Eftersom de är så specialiserade kan de säga oss mycket om vad som är (var) viktigt för människor just där och då.
- ③ Ett pidginspråks födsel och död kan säga mycket om historiska skeenden

Kreolspråk

- ⦿ När ett pidginspråk går över till att var modersmål för några talare har det blivit ett kreolspråk.
- ⦿ Ett exempel på en sådan övergång är tok pisin, ursprungligen engelskbaserad pidgin som talas på Papua Nya Guinea.
- ⦿ Är förstaspråk för ca 100 000 människor och används även som lingua franca - Papua är världens språktätaste område med över 700 språk!

Kreolspråk

- ⦿ Lika utvecklade som "vanliga" språk
- ⦿ Måste läras som vilket språk som helst
- ⦿ Används vid barnens socialisation
- ⦿ Troligen har många språk vi ser som "egna" väl avgränsade språk, en gång varit kreolspråk
- ⦿ Att studera pidgin- och kreolspråk är ett sätt att få kunskap om språks uppkomst och förändring.

Likhet mellan pidgin/ kreolspråk och barnspråk?

- En del forskare menar att barns språkstruktur i 2-4 årsåldern, liknar den hos kreolspråk.
- Detta för att barn följer ett biologiskt program i sin utveckling mot ett fullvärdigt språk.
- Successivt anpassar de programmet till den modell de har omkring sig.
- När kreolspråk är gemenskapens språk finns dock inte någon fast och etablerad grammatisk modell, varför den medfödda modellen står fast. Detta skulle också kunna förklara varför kreolspråk är så strukturellt lika, och lika barns grammatiska struktur.

Diglossi

- Språkmöten där de inblandade språken påverkar varandra utan att blandas
- De olika språken, eller olika varieteter av samma språk, används inom olika domäner
- Ex Paraguay: Offentliga sammanhang spanska, privata ursprungsspråket guarani

När språklig förändring
inte sker sker spontant -
eller när den inte tillåts
ske spontant

Språkplanering

- ✦ Status Planning

språkets ställning i samhället, språkpolitik

- ✦ Corpus Planning

Planering av ett visst språk,
stavningsreformer tex, språkvård

Språkvärdering

- Att genomföra olika typer av språkplanering förutsätter värdering av språk
- En sådan värdering kan handla om hur många människor som använder språket, i hur många olika sammanhang (domäner) det kan användas etc.

Fyra värderingsdimensioner

- ④ Instrumentellt värde: Hur viktigt är språket för att inhämta kunskaper som leder till hög materiell standard? (Eng, ty, fr, sp)
- ④ Kommunikationsvärde: I hur många olika domäner kan språket användas?
- ④ Identitetsvärde: I hur stor utsträckning fungerar språket som identitetsmarkör?
- ④ Prestigevärde: Vilken attityd har talarna och omgivningen till språket?

Fyra sätt att språkplanera

- Val av språk att satsa på - politiskt!
- Standardisering och kodifiering - skapande av skriftspråk, ordböcker, språkteknologi etc.
- Utvidgning av bruket till nya domäner
- Acceptans - se till att språket accepteras av språkbrukarna

Tanzania

- Önskemål: Folkligt förankrat språk, avståndstagande från kolonialmakten, men också ett språk som inte tog parti för någon viss folkgrupp.
- Val: swahili, bantuspråk liksom de flesta andra språk i landet, och hade tidigare använts som lingua franca.
- Åtgärder: swahili standardiserades, stavningsnorm etablerades och språket började användas i högre utbildning.
- Språket började användas i offentliga och administrativa sammanhang.

Kenya

- ✦ Också här valdes swahili, men då en majoritet av befolkningen inte talade swahili, Beslöt man att behålla engelskan som officiellt språk jämte swahilin.

Israel

- 1948 i samband med bildandet av staten Israel, beslöts det att Hebreiska skulle bli officiellt språk i landet.
- Enl uppgift hade en relativt stor grupp som bodde i området kring Jerusalem redan under tidigt 1900-tal hebreiska som L1.
- Eftersom den hebreiskan som var standardiserad och hade skriftspråk inte talats på ca 2000 år, behövdes förstås en hel del uppdatering - vilket också skedde med hebreiskan.

Lettland

- ⦿ Mycket strikta språklagar har, efter frigörelsen från fd Sovjetunionen, införts i landet för att mota ut ryskan.
- ⦿ Detta är problematiskt då Lettland har en stor rysktalande minoritet, som ofta inte behärskar lettiska.
- ⦿ Man har till och med infört en "språkpolis" + relativt stränga straff för att se till att lettiskan används, och inget annat.

Norge

- Två officiella språk, Bokmål och Nynorsk
- Bokmål variant av danska, nynorsk syntes av norska dialekter
- Funktioner av nynorsk:
 - Stärka den norska identiteten, jämlikhet (de på ledande administrativa och politiska poster ville ha bokmål, folk på landsbygden "landsmål", som nynorsk kallades.
 - 2000 hade ca 15 % av skolelever nynorsk som första språk, men språket har en relativt svag ställning i städer och i medierna

Finland

- ⦿ När Finland erövrades av Ryssland 1809 minskade antalet svensktalande. Tidigare hade alla inom adeln talat svenska, men många övergick nu till finska av nationalistiska skäl. (Samma nationalromantiska strömningar som förde fram nynorsk?)
- ⦿ Idag är både finska och svenska officiella språk
- ⦿ Svenska talas som L1 av ca 6% an befolkningen

Sverige

De dövas svenska teckenspråk

Ett fullvärdigt språk, som vilket talat språk som helst, L1 för ca 8000 människor

Inte det samma som tex US- eller finskt teckenspråk.

Sverige första land i världen som officiellt erkände teckenspråk som de dövas modersmål

Livgivande och dödsbringande

- Samhällsnivå

- politiskt-legala förhållanden, majoritetssamhällets ideologi, ekonomiska förhållanden, lagstiftning, sociokultur

- Gruppnivå

- Demografi: var bor talare av språket? Blandas språket ofta med andra genom äktenskap? Språkliga förhållanden (har språket ett specificerat ordförråd för någon viss domän som är viktig för talarna?)

- Individnivå

- Individens språkval: Vilket språk väljer individen att använda i olika situationer. Socialisation: Vilket språk använder föräldrarna i uppfostran av barnen?

Svenskan hotad?

- ⊗ Mer interaktion med andra länder och språk i och med EU-medlemskap, media (framförallt internet)
- ⊗ Behöver vi en nationell språkvårdspolitik?
 - ⊗ Svenska språknämnden: JA!! De anser svenskan vara på väg att marginaliseras på flera områden, tex ekonomi och vetenskap.
 - ⊗ Är detta sant? Bra eller dåligt? Varför?

Konstgjorda språk - en lösning?

✦ Ett sätt att slippa välja ett språk, och därigenom gynna en viss grupp, kan man välja ett konstgjort språk - ofta kallat "planspråk".

○ Homogena: latine sine flexione, basic English

Heterogena: Interlingua, Esperanto

Esperanto

- En blandning av många språk, framför allt latin och grekiska
- 1887 Lazar Zamenhof
- Populäriserades på 30-talet i samband med arbetarrörelsens frammarsch.
- Kan esperanto bli Eu-språk? Latin? Engelska?

Språkvård

- Kan bidra till högre status för språket
- Innebär ibland förändring och anpassning (norska räkneord), ibland bevarande (isländska, franska, eng. mått-och viktsystem)
- Ska man lära skolelever att det inte heter "jag slog han", utan "jag slog honom"?
- Varför, varför inte?

Språk våld

• Språket är en stor del av det sätt på vilket vi uttrycker våra åsikter, vår grupptillhörighet och vår personlighet, därför betyder det också en hel del hur vi blir omtalade av andra.

• I detta avseende kan språket, och det språkliga beteendet hos vissa, också behöva "vårdas".

Han, Hon, Hen?

- ⦿ En stor debatt om detta drog igång på 80-talet, då många upprörts över att "han" alltid användes om det inte var uppenbart att det var en kvinna som avsågs.
- ⦿ Betyder det något vilket ord man använder?
- ⦿ Hur kan man lösa problemet?
 - ⦿ "Han/hon", "han" i vartannat stycke, "hon" i vartannat

Verbalt våld

- Hur mycket används ord som "hora", "fitta" mfl "vulgära" ord i syfte att förnedra?
- Vad kan man göra åt detta?
- Är det lämpligt att personer ska kunna straffas för verbal kränkning?

Språkpolicy i företag och familjer

- Företag försvarar sina produktnamn
(tetrapak, google, photoshop)
- I familjen: Vad ska man kalla föräldrarna?
Mamma & pappa, mor & far eller Anna &
Anders?

